

Nekrologer

RUDI THOMSEN

21. juli 1918 – 30. marts 2004

Rudi Thomsens lange liv (1918-2004) er lidt af en eventyrhistorie om Randers-drengen, der fra små kår fik en flot akademisk karriere og et langt, energisk liv som professor i oldtidshistorie. Denne historie, som er uløseligt forbundet med historiefagets udvikling ved det endnu unge Aarhus Universitet,¹ har jeg givet andetsteds² og vil ikke gentage her. Det lange virke var præget af en utrolig energi, der bl.a. resulterede i en omfattende litterær produktion, der ifølge Jørgen Steen Jensens bibliografi fra 1993³ omfattede 132 angivne titler samt 88 andre »numismatiske« og »oldtidshistoriske« artikler foruden 2.575 anmeldelser (til *Berlingske Tidende* og *Nyt fra Historien*). At give en detaljeret præsentation af alt dette vil sprænge alle rammer og alligevel næppe have den store interesse. I stedet vil jeg søge at give et portræt af ham som historiker,⁴ konsekvent betegnet som RTh.

Den faglige debut fandt sted allerede i 1941.⁵ Artiklen, som er et resultat af studieopholdet på Det Svenske Institut i Rom 1941-42, er en gennemgang og diskussion af Cæsars Forum i Rom på grundlag af de spredte notitser herom i de litterære kilder og de seneste arkæologiske udgravninger, som forf. har haft lejlighed til ikke alene selv at besigtige, men også at drøfte med de italienske udgravere. Også de to næste artik-

¹ Se mit bidrag til Erik Christiansen og Claus Møller Jørgensen: *Historiefaget på Aarhus Universitet i 75 år*, 2004, især s. 49f. og 53f.

² Således i *Dansk Bibliografisk Leksikon*, 3. udg. Bind 14, 1983, s. 500f. Den officielle nekrolog på dansk kom i Aarhus Universitets årsberetning 2004, s.98 og på engelsk i the International Numismatic Commission's *Compte-rendu* 51.2004, pp. 30f.

³ *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1993, s. 99ff.

⁴ Se også Claus Møller Jørgensen i Erik Christiansen og Claus Møller Jørgensen: *Historiefaget på Aarhus Universitet i 75 år*, 2004, s. 138ff. Jeg er Ringgadebibliotekets bibliotekar Bo Mønsted meget taknemmelig for beredvillig bistand under den omfattende litteratursøgning.

⁵ »Studien über den ursprünglichen Bau des Caesarforums«, *Opuscula Archaeologica* II, 1941, pp. 195-218.

ler udkom allerede i studietiden.⁶ Det er stringente og traditionelle diskussioner af to mindre spørgsmål fra den sene romerske republikks historie. Kun to år efter embedseksamen indleverede RTh. sin disputats, *The Italic Regions from Augustus to the Lombard Invasion*, som han forsvarede i 1947, og som der fortsat refereres til som et standardværk om emnet. Den meget grundige og detaljerede diskussion af det mangelfulde kildemateriale og tidligere forskning om emnet kortlægger den augustæiske opdeling af Italien i 11 regioner og ender med at postulere den tese, at denne opdeling stort set forblev uforandret frem til den longobardiske invasion i 568, først og fremmest fordi den fulgte naturlige grænselinier. Det var ganske i de århusianske læremestre (den afdøde) Johan Plesners og Adam Afzelius' ånd således at disputere om et emne hentet fra den ældre europæiske historie og på andet end dansk; men Afzelius var som anden officielle opponenter kritisk overfor den knapt 29-årige doktorands »vel store« tillid til egne resultater: »Nu behøver De den ikke saa meget mere. For stor Selvtillid kan medføre Stagnation«.⁷

Disputatsen blev året efter fulgt op af en meget lærd diskussion af den meget vanskelige og problematiske senantikke kilde *Liber coloniarum*,⁸ men ellers gik interessen for en tid mere i retning af dansk historie. Det havde allerede vist sig i en lang afhandling om »Den jyske Borgerbevægelse 1629«,⁹ hvor den indledende note gør klart, at også den udspringer af studietiden (men nu på tilskyndelse af Bøggild-Andersen). I bedste erslevske stil foretages en kritisk analyse af kilderne til de jyske borgers henvendelse til Christian IV i 1629. Hovedværket blev imidlertid *Den almindelige Værnepligts Gennembrud i Danmark*, der udkom i anledning af 100-året for værnepligtsloven af 12. februar 1949, og som RTh. havde lagt grunden til i løbet af sin værnepligt, hvor han bl.a. gjorde tjeneste som historiker ved »Forsvarsministeriets Foretagsudvalg«. Opdragsgiveren og tiden taget i betragtning, kan det ikke undre, at fremstillingen er meget positiv overfor værnepligtens indførelse. Det 23 sider lange noteapparat vidner om et solidt kendskab til og selvstændigt

⁶ »Das Jahr 91 v. Chr. und seine Voraussetzungen«, *Classica et Mediaevalia* V, 1942, pp. 13-47 og »Erlies Tiberius Gracchus ein Iustitium?« *Classica et Mediaevalia* VI, 1944, pp. 60-71. Da jeg som specialestuderende fik overrakt et særtryk af den første artikel, var det med den bemærkning, at det var en tysk udgave af specialet.

⁷ Således if. *Aarhus Stiftstidende* 20.02.1947, s. 5. Det er tydeligt efter referatet, at præses tog denne bemærkning ilde op, og han bevarede resten af sit liv et nag til Afzelius.

⁸ »The Iter Statements of the Liber Coloniarum«, *Classica et Mediaevalia* IX, 1948, pp. 37-81.

⁹ *Historisk Tidsskrift* 11. række 1 1946, s. 602-654.

arbejde med både de relevante arkivalier og samtidens aviser mv. Dette giver sig ofte udslag i citater som dette:

Det er ej ligegyldigt for den dannede og omhyggelige moder at se den søn, hun fra barndommen renligen har holdt og ... indprentet ordentlighed, dyd og rene sæder, få en uopdragen, smudsig klods til side-, ja, endog sengekammerat, som måske i de to år, garnisonstjenesten ... vedvarer, kan nedrive, hvad hun tro-
ligen af sand moderkærlighed har opbygget.¹⁰

Sådanne citater kunne give baggrund for mange social- og mentalitets-historiske studier; men det er ikke bogens anliggende. Den følger minutiøst debatten, forhandlingerne og beslutningerne om indførelse af almindelig værnepligt fra nedsættelsen af de rådgivende stænderforsamlinger i 1831 til værnepligtslovens vedtagelse den 12. februar 1849. Hvad der imidlertid nok så meget kan undre er, at de ydre rammer herfor nærmest tages som kendte størrelser: det gælder således bondecirkulæret og Treårskrigen, til dels også stænderforsamlingerne og den grundlovgivende rigsforsamling.

Efter ansættelsen på Møntsamlingen samme år kom i første omgang tre artikler af traditionelt numismatisk tilsnit: Én på engelsk om fund af antikke britiske guldmønter i Danmark,¹¹ én på dansk om forfalskninger af kejser Othos mønter¹² og én – på spansk! – om mønter fra Navarra og Aragonien i 1000- og 1100-tallet.¹³ I 1953 vakte RTh. imidlertid sensation på den internationale numismatikerkongres i Paris. I en række artikler fra 1924 til 1949 havde englænderne H. Mattingly og E.S.G. Robinson lanceret helt nye dateringer for det ældste romerske møntvæsen, hvis kerne var, at hovedsølv mønten denaren først var blevet indført i 187 f.v.t. Heroverfor havde italienerne Laura Breglia og Lorenzina Cesano kraftigt forfægtet den traditionelle datering til 269. I sit kongresbidrag¹⁴ rejste RTh. vægtige indvendinger imod begge dateringer og bebudede, at han ville offentliggøre et helt nyt dateringssystem, hvis kerne ville være, at denaren var indført under Anden Puniske Krig, helt

¹⁰ Adressen til Viborg Stænderforsamling 1844 fra indbyggerne i Nykøbing Mors, her efter gengivelsen i bogen, s. 137.

¹¹ »Ancient British Gold Coins Found in Denmark«, *Numismatic Chronicle* 6. ser. 11, 1952, pp. 126-128.

¹² »Ældre Otho-forfalskninger«, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1953, s. 67-70.

¹³ »Ensayo de sistematización de las monedas navarras y aragonesas de los siglos XI y XII«, *Numisma* VI, 1956, pp. 43-77.

¹⁴ »The Chronology of Early Roman Coinage Reconsidered«, *Congrès International de Numismatique Paris 6-11 Juillet 1953*. Tome II, *Actes*. (1957), pp. 193-204.

konkret i 210 eller »possibly a few years before«. Den foreløbige reaktion var køligt afventende; men RTh. fortsatte sine studier bl.a. ved rejser rundt til de store udenlandske møntsamlinger, hvor han samlede yderligere materiale og diskuterede de involverede spørgsmål med sine udenlandske kolleger. Det overvældende og vægtige resultat kom i 1957-1961 i form af *Early Roman Coinage. A Study of the Chronology* i tre bind. I forordet til bind I, *The Evidence* (251 sider) kan forf. med fuld føje fremhæve, at dette er første gang, hvor alle vidnesbyrd er blevet publiceret under ét. Her præsenteres ikke alene det relevante møntmateriale (inkl. »skattefundene«), men også de litterære kilders udsagn og 160 års forskersynspunkter fra Joseph Eckhel (»numismatikkers fader«) til dato. Der vil ikke kunne sættes – og har heller aldrig været sat – en finger på denne fremlæggelse. Bind II (391 sider) og III (302 sider), *Synthesis*, rummer så den detaljerede diskussion af det fremlagte materiale og de tidligere synspunkter og dermed den endelige argumentation for det nye dateringssystem, hvis hovedindhold er følgende:

Det romerske møntvæsen begyndte i 289 f.v.t. med tunge støbte bronzer (*aes grave*); de første romerske sølvmonter var didrachmer slået i Syditalien omkring 280 under krigen mod kong Pyrrhos; i 269 blev de første sølvdidrachmer slået i Rom selv, men denaren blev først indført i 213 (eller et af de følgende to år); samtidig hermed var bronzemonternes standard støt faldet, indtil de endte med at blive rene kreditmonter uden egenverdi.

Når jeg har gjort så forholdsvis meget ud af dette, skyldes det for det første, at dette giver et helt andet billede af det tidlige romerske møntvæsen end det, ikke kun kilderne, men også al tidligere forskning har givet, og for det andet, at disse radikale omdateringer – med senere mindre modifikationer – snart vandt almindelig accept i den numismatiske verden (vistnok med Laura Breglia som den eneste undtagelse¹⁵). Dette konstaterede han ikke uden berettiget stolthed i senere arbejder, hvor han udbyggede og forfinede dele af sin argumentation.¹⁶

¹⁵ Jf. H.B. Mattinglys mindeord i *The Numismatic Chronicle* 164, 2004, p. 363: »... she never changed her mind on the date of the first Roman denarius!«.

¹⁶ Det gælder således »Problems of the Bronze Reduction of the Roman Republic«, *Congresso Internazionale di Numismatica Roma 11-16. settembre, 1961*, II, *Atti* (1965), pp. 229-233; »Quadrigatus«, *Pauly-Wissowas Real-Encyclopädie der classischen Altertumswissenschaft* XXIV, 1963, cols. 686-708; »From Libral »aes grave« to uncial »aes« Reduction. The Literary Tradition and the Numismatic Evidence«, *Les »devaluations« à Rome époque républicaine et impériale (Rome, 13-15 novembre 1975)* (1978), pp. 9-22 (med efterfølgende overbevisende afvisning af den belgiske forsker Marchettis indvendinger). Det gælder til dels også »Tiberius Viturius' denar og andre edsscenemonter«, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 1969, s. 117-122 og fællespublikationen med Michael Crawford: »The Denarii of the Agrinion Hoard« in Margaret Thompson: *The Agrinion Hoard*, 1968, pp. 118-130.

I sin anmeldelse fra 1963¹⁷ udtrykte Jens Erik Skydsgaard sin anerkendelse af det store numismatiske arbejde, men efterlyste nogle overvejelser om de konsekvenser, disse konklusioner har for vores forståelse af det tidlige romerske samfund og vore kilder hertil, og sluttede med at sige:

Det er et værk, til hvilket den fremtidige numismatiske litteratur må tage stilling langt ud i fremtiden, men næppe et egentlig historisk værk.

RTh. tog aldrig denne handske op.¹⁸ Når han i to senere arbejder vendte tilbage til emnet, var det for mere begrænset, men med fuld føje at gøre opmærksom på de konsekvenser, omdateringen havde for tidligere gældende opfattelser af de romerske censustal og soldatersolden.¹⁹ Titlen »The Monetary History of Rome« på en artikel fra 1959²⁰ bedrager. Det er i virkeligheden en – i øvrigt meget positiv – anmeldelse af Sture Bolins epokegørende *State and Currency in the Roman Empire to 300 A.D.* fra 1958, og da RTh. ved den internationale konference om økonomisk historie i 1965 havde rollen som opponert²¹ til A.H.M. Jones' hovedindlæg om Rom,²² var det forholdsvis let for Jones at afvise kritikken.²³ Økonomisk historie blev det aldrig til.

I 1969 og 1986 gjorde RTh. sit udestående med Møntsamlingen færdig, nemlig ved at publicere de præ-islamiske mønter fra de danske udgravninger i Hama 1931-1938;²⁴ men med professoratet i 1957 kom der nye opgaver. Det drejede sig i første omgang om lærebogsmateriale for de historiestuderende. *Forelæsninger over Nærorientens historie til år 500 F.V.T.*, der udkom som duplikat i 1966, er stort set en trykt version af forelæsningerne herom fra forårssemesteret 1958 (og gentaget et par gange senere),²⁵ og *Forelæsninger over Hellas' historie i frihedstiden*, der udkom i en trykt udgave i 1967, er indholdsmæssigt tredie-udgaven af

¹⁷ *Historisk Tidsskrift* 12. række 1, 1963, s. 149-152.

¹⁸ Han forstod ikke kritikken. »Det er jo ikke det, jeg har skrevet om«.

¹⁹ »The Pay of the Roman Soldier and the Property Qualifications of the Servian Classes«, *Classica et Mediaevalia Francisco Blatt septuagenario dedicata*, 1973, pp. 194-208 og »The Servian Classes and Roman Coinage«, *Actes du 8ème Congrès de Numismatique New York-Washington septembre 1973*, Textes (1976), pp. 377-381.

²⁰ *The Scandinavian Economic History Review* VII, 1959, pp. 79-94.

²¹ Den fik han vistnok på opfordring fra Moses Finley, Jones' efterfølger i Cambridge og den, som mest radikalt fulgte hans opgør med den rådende modernisme.

²² *Third International Conference of Economic History Munich 1965*, pp. 105-110.

²³ Se postscript i A.H.M. Jones (ed. P.A.Brunt): *The Roman Economy*, 1974, pp. 137-139.

²⁴ *Hama. Fouilles et recherches de la Fondation Carlsberg 1931-1938*, 1969, pp. 165-171 og 1986, pp. 59-69.

²⁵ Hvor professoren dikterede teksten til diktat.

det duplikat, der blev fremstillet til brug for forprøve-undervisningen 1958-59.²⁶ Begge rummer et væld af ajourført viden, som det ellers ville tage en student lang tid at grave frem, og selvom *Grundrids af oldtidens historie* fra 1962 med sine 202 dupligerede sider ifølge forordet på »ingen måde« kunne »gøre fyldest som en lærebog«, var den dog nyttig ved repetitionslæsningen til embedseksamen.²⁷ Som ung student hæftede man sig dog mere ved sproglige blomster som, at de spartanske fuldborgere »næsten var afskåret fra enhver mulighed for at smage privatlivets sødme« eller ikke havde »megen tid til hjemlig hygge«, selvom det var deres »pligt over for staten at avle børn til fremtidige krigere og krigermødre«, og det var svært at glemme »den lette hestetrukne stridsvogn« som »datidens tank«.

Omtrent samtidig hermed indledte RTh. et kæmpearbejde med at formidle historie (og ikke kun oldtidshistorie) udadtil – især til gymnasiet – som redaktør og ofte selv forfatter. Det begyndte i 1963 med *Det augustæiske principat*, der rummer et fint udvalg af kilder, ledsaget af en noget håndfast kommentar, og (Gyldendals) *Verdenshistorie* i fire bind, hvoraf han selv skrev det første bind om oldtiden. Der fulgte flere udgaver, fra 1973 også en række »Historiske Kilder«, hvor han selv lagde ud med *Da Ægypten var en verdensmagt*, og fra 1975 redigerede han *Hovedlinier i Nordens historie* i fire bind. Hertil kom opslagsværket *Historien* fra 1970 med godt 100 bidragydere.²⁸ Dette virke fik et foreløbigt punktum med bidraget til »Aschehougs Verdenshistorie«: Bind 2 *Høykulturer tar form 1200-200 f.Kr.* fra 1983. Her behandles ikke kun den politiske historie, men også de sociale, økonomiske og kulturelle forhold samt dagliglivet. Det vrimler imidlertid med udtryk som »kapitalisme«, »proletariat«, (ægte) »imperialisme«, »statssocialisme« mv., og i al fald den korte og mangelfulde omtale af slaveriet i det klassiske Athen vidner om manglende kendskab til eller interesse for den fornyede forskningsdebat herom.²⁹

Dette arbejde betød dog ikke, at RTh. indstillede sit virke som international oldtidshistoriker. I 1964 udkom *Eisphora. A Study of Direct Taxation in Ancient Athens*. Modtagelsen spændte fra det nøgternt positive³⁰

²⁶ Som jeg deltog i.

²⁷ Som dengang i høj grad var en hukommelsesprøve.

²⁸ Disse blev holdt i meget stram snor mht. afleveringsfrister, omfang mv. og undrede sig ofte over redaktørens nidkærhed med at rette såvel sprog som indhold udi mindste detalje.

²⁹ Som jeg allerede bemærkede i *Nyt fra Historien* XXXIII, 1984, s. 11-12, hvortil redaktøren (RTh.) bemærkede, at han »ikke agtede at hævne sig.«

³⁰ Peremans i *Revue belge de philologie et d'histoire* 43, 1965, pp. 1176-1178; Paran i *Revue des études anciennes* 1966, pp. 456-458; Treucker i *Gnomon* 38, 1966, pp. 521-522.

og neutrale³¹ over det kritiske³² til en veritabel henrettelse, foretaget af ingen ringere end Oxford-professoren i oldtidshistorie, Ste Croix,³³ fulgt af Cambridge-professoren i oldtidshistorie, A.H.M. Jones.³⁴ På et senere internationalt seminar måtte RTh. da også indrømme, at »it has not been possible for me to prove definitely my theory«, omend han søgte at fastholde, at den hvilede på »a most solid basis«.³⁵

Bedre gik det med det næste hovedværk *The Origin of Ostracism* fra 1972.³⁶ Der var ganske vist en del skepsis³⁷ overfor hovedtesen, at den første ostrakisering fandt sted i 487 f.v.t., selvom institutionen var blevet indført tyve år før på foranledning af Kleisthenes; men der var dog almindelig anerkendelse af den kortlægning, der her var foretaget, af de publicerede såvel som upublicerede *ostraka*. Væsentligst var dog, at der lå en »tikkende bombe« under bogen:³⁸ Der var i mellemtiden blevet (gen)fundet et byzantinsk håndskriftsfragment, der måske gav en helt anden nøgle til gådens løsning. Hertil er vel blot at sige, at det er yderst sjældent, vi som oldtidshistorikere kan blive konfronteret med en ny kilde.

I 1980 kom *King Servius Tullius. A Historical Synthesis*, og her var der bred enighed blandt de udenlandske anmeldere:³⁹ Uanset om man kan tilslutte sig konklusionerne om denne angiveligt Roms sjette konge, er der tale om et uomgængeligt standardværk for fremtidige studier om emnet, fordi der her er en samlet diskussion af ikke alene alle kildeudsagn, men også al relevant forskning herom fra 19.-20. århundrede. Jens Erik Skydsgaard⁴⁰ kunne tilslutte sig denne vurdering af bogen som »et kildekritisk og forskningshistorisk mesterværk og en demonstration af,

³¹ Lagage i *Les études classiques* 32, 1964, p. 424.

³² J.A.O. Larsen i *Classical Philology* 60, 1965, pp. 219-220 og Claude Mossé i *L'antiquité classique* 34, 1965, pp. 655-656.

³³ *The Classical Review* new ser. 16, 1996, pp. 90-93: »maze of speculation«, »a fantasy«, »implausible hypotheses«, »a total failure«, »guesswork« og »forced interpretations of texts«.

³⁴ A.H.M.Jones (ed. P.A.Brunt): *The Roman Economy*, 1974, p. 154, note 21: »a baseless phantasy«.

³⁵ *Armées et fiscalité dans le monde antique. Paris 14-16 octobre 1976* (1977), p. 146.

³⁶ Helhjertet tilslutning fra Bequignon, *Revue archéologique* 1974, p. 353 og Maddoli, *Rivista di filologia e d'istruzione classica* 102, 1974, pp. 361-367.

³⁷ Ruschenbusch, *Historische Zeitschrift* 218, 1974, pp. 376-377; Rhodes, *The Classical Review* new ser. 25, 1975, pp. 257-258; McM Caven, *The Journal of Hellenic Studies* 95, 1975, pp. 243-244.

³⁸ P.J. Bicknell, *Gnomon* 46, 1974, p. 818.

³⁹ P.G. Walsh, *The Journal of Roman Studies* 72, 1982, pp. 175-176, Robert Werner, *Gnomon* 54, 1982, pp. 750-755; Jean Gagé, *Latomus* 42, 1983, pp. 688-689; Olshausen, *Gymnasium* 90, 1983, pp. 554-555; Robert Werner, *Historische Zeitschrift* 236, 1983, pp. 136-137.

⁴⁰ *Historisk Tidsskrift* 82, 1982, s. 184.

hvor langt man kan nå ad den klassiske kildekritiske vej«, men tilføjer med rette, at

... just den kildekritiske mester hæmmes i sine muligheder for at stille andre og nærliggende spørgsmål, som kilderne ikke selv lægger op til.

Det ville imidlertid være ubilligt at kritisere den skolede kildekritiker, fordi han er kildekritiker og bundet til sin egen metode, der i sit historiesyn er kildepositivistisk.

Bogen giver en detaljeret diskussion af Servius Tullius' magtovertagelse, regeringsår, angivelige politiske tiltag mv., men ikke så meget som antyder et billede af personen, hans tid og samfund.

I 1983 overraskede RTh. mange ved at kaste sig over helt nye emner. *Oldtidens Kina* fra dette år, der – som fremhævet i forordet – er den første samlede fremstilling på dansk af Kinas historie i oldtiden, blev i 1988 fulgt op af *Ambition and Confucianism*, som er den første biografi på et vestligt sprog om oprøreren Wang Mang. Det ligger uden for mit felt at vurdere dem rent fagligt; under alle omstændigheder imponerede og imponerer de ved kendskab til og overblik over tilsyneladende al relevant ikke-kinesisk litteratur af nyere dato. Noget tilsvarende gælder de to efterfølgende bøger om Indien: *Stormogulernes Indien* fra 1989 og *Sikherne* fra 1991, omend der også er god grund til at tilslutte sig Tor Tholstrups karakteristik af førstnævnte som »en noget blodfattig beskrivelse af den mest farvestrålende periode i Indiens historie«. ⁴¹

Herefter vendte RTh. tilbage til sit eget gebet. Det skete med *Hellenismens tidsalder* fra 1993, en bred oversigt, han selv havde tilbudt som sit bidrag til Det Humanistiske Forskningsråds »hellenismeprojekt«, og med *Det persiske verdensrige* fra 1995. Som forventet får læserne grundig, omend ofte noget traditionel besked, og det tæller så afgjort på plussiden, at forf. på en række områder – som religion og filosofi – rådførte sig med navngivne kolleger med større ekspertise på området. Til gengæld er navnlig hellenisme-bogen skrevet i et så knudret sprog, at den undertiden nærmest er ulæselig.

Indimellem kom *Oldtidens penge* (1994). Titlen er misvisende. Ganske vist begynder den med en meget præcis definition af mønter som en form for penge:

... ved mønter forstår vi små prægede metalstykker med en pålydende værdi, der accepteres af alle inden for det statsområde,

⁴¹ *Jyllands-Posten* 07.11. 1989, s. 4.

hvis ledelse har ansvaret for fremstillingen af dem og gennem sin autoritet garanterer deres værdi.

Ganske vist er der også bemærkninger om møntpolitik og købekraft mv.; men det overskygges af beskrivelserne af mønterne som mønter: deres vægt, metalindhold, motiver mv. med det resultat, at kolleger fik bekræftet deres fordomme om møntforskning som en sær bidisciplin for specialister.

Som det vil fremgå af de foregående udgivelsesår, indstillede RTh. ikke sin virksomhed, da han lod sig pensionere i 1986. Tværtimod, og i de seneste år kom hurtigt efter hinanden fem biografier: *Kleopatra* (1996), *Hannibal* og *Kejser Nero* (1998), *Augustus* (2001) og *Herodes* (2002), desuden tre små bøger i serien »Spørg Århus: *Byzans. Middelalderens Romerrige* (1999), *Fønikerne. Libanons gamle handelsfolk* (2000) og *Marcus Aurelius, en filosof på kejsertronen* (2001), og der var planer om mere. Ingen af disse seneste bøger rummer noget nyt; men de solgte godt.

Typisk for sin generation havde RTh. ikke noget blik for det funktionelle kildesyns levnstolkning, som det fremgår af følgende citat fra *Persebogen* (s. 25):

På baggrund af Kyros II's enestående indsats som imperiebygger udviklede der sig – som det fremgår af en udførlig beretning hos den fortællede Herodot – siden en legendarisk overlevering om hans oprindelse, en overlevering af tilsvarende art som myten om Romulus som Romerstatens grundlægger. Denne overlevering skal der her ses bort fra på grund af dens manglende værdi som historisk kilde.

Tilsvarende havde han heller ikke noget blik for begrænsningerne i vore tolkningsmuligheder af fortiden, hvilket følgende citat om samme hersker i samme bog (s. 30) kan tjene som eksempel på:

Men nu havde Kyros for første gang i historien lagt grunden til et virkeligt verdensrige, og samtidig med, at han i de sidste år konsoliderede sin herskerstilling i de forskellige beherskede områder og muligvis også afsluttede sine erobringer i øst, har han givetvis som den imperialist, han var, truffet forberedelser til at udvide verdensriget yderligere med den sidste tilbageblevne stormagt i vest, Ægypten.

Historiefaget er – og navnlig var – enkeltmandsværk, hvor man holdt kortene tæt ind til kroppen, indtil man spillede ud. Jeg⁴² vil dog ikke være i tvivl om, at den endelige udformning af RTh's møntkronologi i høj grad blev beriget og forbedret af de diskussioner med kolleger verden rundt, han fik lejlighed til i årene efter kongressen i Paris.

R.Th. var håndværkeren, der solidt og grundigt udførte sit arbejde for så at lukke værktøjskassen og gå videre til det næste arbejde. I dette arbejde var han den positivistiske empiriker, der med erslevsk kildekritik og et materielt kildesyn grundigt analyserede sig frem til, hvordan det var, og hvordan det begyndte.⁴³ Det ligger bag hans epokegørende arbejde med omdateringerne af det ældste romerske møntvæsen, og det lå bag, at han med sin utrættelige energi fik udrettet så utroligt meget.

Erik Christiansen

⁴² Ud fra mine iagttagelser som student og studentermedhjælper.

⁴³ Og det kunne som student være hårdt, men lærerigt at komme igennem hans vridemaskine!